

1. Γενική άποψη του Ναυπλίου. Από επιστολικό δελτάριο γύρω στα 1920 των Πάλλη-Κοτζά.

Συμβολές στην ιστορία της κτιριοδομίας της καποδιστριακής εποχής.

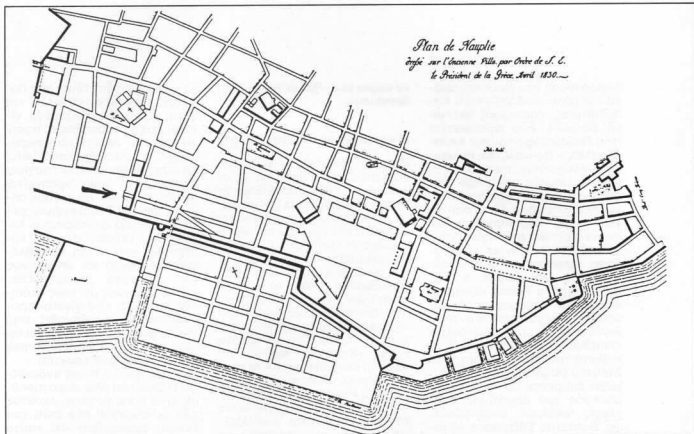
Κατασκευές κτιρίων στο Ναύπλιο. Η κατοικία του Καποδίστρια και το «Παλάτιον» ή «Κυβερνειόν»

Συμπληρώθηκαν περίπου 160 χρόνια από το θάνατο του Ιωάννη Καποδίστρια. Στην επέτειο αυτή αφιερώνεται αυτό το άρθρο.

Σε προηγούμενα τεύχη της «Αρχαιολογίας»¹ δημοσιεύσαμε σειρά άρθρων με τον ίδιο επίτιτλο και με αντικείμενο την κατασκευή δημοσίων κτιρίων στο Άργος κατά την καποδιστριακή εποχή. Με το σημερινό άρθρο τα πορίσματα της έρευνάς μας «περνούν» στην πόλη του Ναυπλίου, η οποία, μετά την Δ' Εθνοσυνέλευση που οργανώθηκε στο αρχαίο θέατρο του Άργους κατά τον Ιούλιο και Αύγουστο του 1829, αναδείχθηκε σε πρωτεύουσα του νεοσύστατου ελληνικού κράτους και εκεί άρχισαν να μετακομίζουν οι Αρχές από τον Σεπτέμβριο του χρόνου εκείνου. Από την πλευρά της κτιριοδομίας δημοσίων κτιρίων, που μας απασχολεί εδώ, το Ναύπλιο παρουσιάζει μοναδικό παράδειγμα πόλης της καποδιστριακής εποχής (1828-32) για την οποία έχουμε συλλέξει επαρκείς πληροφορίες από γνωστές και άγνωστες πηγές, ώστε να ανασυστήσουμε με αρκετή πληρότητα την εικόνα **ολόκληρης της υποδομής και του ιστού των δημοσίων οικοδομών ή κατασκευών**. Τούτο παρουσιάζει προφανές ενδιαφέρον για την ιστορία της οικοδόμησης και της κατασκευής δημοσίων κτιρίων στην Ελλάδα και πιστεύω ότι μπορεί να θεωρηθεί ως ένα ακόμα «εργαλείο» για την εμβάθυνση στην πολιτική ιστορία της καποδιστριακής περιόδου. Η κατασκευή δημοσίων κτιρίων, από την άποψη αυτή, πρέπει να ενταχθεί στην όλη προσπάθεια για δημιουργία και λειτουργία μηχανισμών ενός σύγχρονου κράτους με ευρωπαϊκές δομές στην Ελλάδα, της εποχής εκείνης θεθαίως, μια προσπάθεια για την οποία έχουν διατυπωθεί οι γνωστές μέχρι σήμερα θέσεις ιστορικών και πολιτικών, χωρίς να έχουν ερευνηθεί προηγουμένως όλες οι παράμετροι της τότε περιόδου με τρόπο εξαντλητικό. Αν στον τομέα των διπλωματικών προσπαθειών του Καποδίστρια ή της σύγκρουσής του με ανθρώπους και συμφέροντα σε τοπικό επίπεδο οι έρευνες έχουν προχωρήσει αρκετά, αντίθετα, σε τομείς όπως η λειτουργία της διοίκησης την εποχή εκείνη και η οργάνωση του χώρου μένει να γίνουν πολλά. Για το τελευταίο θέμα η δική μας έρευνα έχει ολοκληρωθεί και όσα δημοσιεύονται στην «Αρχαιολογία» αποτελούν τα πρώτα δεδομένα —και τα πρώτα κατασταλαγμένα συμπεράσματα— μιας πορείας που, ελπίζω, θα οδηγηθεί στην τελική ολοκλήρωσή της και στη σύνθεση.

Βασίλης Κ. Δωροθίνης

Δικηγόρος - Πολιτικός επιστήμονας - Ιστορικός

2. Σχέδιο της πόλης του Ναυπλίου από τον Θ. Βαλλιάου, που είχε ανασχεδιαστεί στην Κέρκυρα, όπου βρισκόταν το 1934, από τον Wulf Schaefer. Με βέλο σημειώνουμε τη θέση όπου το περίγραμμα του Κυβερνείου.

Ας ξαναγυρίσουμε στο Ναύπλιο. Πολυετής έρευνά μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι έως το 1832 είχε κατασκευασθεί η υποδομή για πενήντα περίπου δημόσια κτίρια, ενώ ολοκληρωόταν ο πολεοδομικός σχεδιασμός για την πόλη και το προάστιό της, την Πρόνοια, με ταυτόχρονες επεμβάσεις για καθαρισμό τους από σωρούς ερειπίων και οικουριών όπως και για δημιουργία των βασικών δικτύων ύδρευσης και αποχέτευσης². Από τα κτίρια μπορούμε να μνημονεύσουμε εδώ ενδεικτικά ως εξ'επαρχίας κατασκευές ή ως ριζικά μετασκευασμένα παλαιότερα οικοδομήματα το Κυβερνείο, το Αλληλοδιδασκτικό σχολείο (ιδρύθηκε και λειτουργήσε και «Σχολείον των κορασιών» και προχώρησαν οι ετοιμασίες για ίδρυση Ελληνικού σχολείου), το «Κεντρικόν Πολεμικόν Σχολείον», το «Πλοιστάσιον», το Τελωνείο (κτίριο διαφορετικό από το σημερινό, το οποίο τελικά είναι άγνωστο πότε οικοδομήθηκε), ο Ναύσταθμος, και στην Ακροναυπλία δύο Στρατώνες (ο «μεγάλος» και ο «μικρός»), το Στρατιωτικό Νοσοκομείο (ακριβώς κάτω από

αυτήν, κοντά στον Ψαρομαχαλά, λειτουργήσε το Πολιτικό Νοσοκομείο), το Ορφανοτροφείο και ένα άλλο σχολείο³. Στην Τίρυνθα οικοδομείται το κτίριο του Γεωργικού Σχολείου. Για να έχουμε ένα μέτρο σύγκρισης μπορούμε να αναφερθούμε στα δεδομένα της απογραφής του 1825⁴, σύμφωνα με την οποία ως δημόσια κτίρια εμφανίζονταν ένα για το Εκτελεστικό, ένα για το Βουλευτικό, πέντε για υπουργεία, δύο για νοσοκομεία, ένα για στρατώνας και ένα για φυλακές· σύνολο δώδεκα. Στη γνωστή αναφορά του φρουράρχου Ναυπλίου Χάιντεκ⁵ προς την Δ' Εθνοσυνέλευση (3.7.1829) γίνεται μνεία για κατασκευή ορισμένων δημοσίων κτιρίων. Λιγότερο από ένα μήνα μετά την πρώτη επίσκεψή του στο Ναύπλιο, με το «Warspite», ο Καποδίστριας εκδηλώνει το άμεσο ενδιαφέρον του για τη δημιουργία υποδομής δημοσίων κτιρίων στην πόλη. Με το έγγραφο του αρ. 1834.2.1828 προς «τους αρχηγούς των φρουρών του Παλαμδίου, του Ιτς-Καλέ, της πόλεως του Ναυπλίου και του επιβαλαστικού φρουρίου»⁶ πληροφορεί ότι:

«Η Επιτροπή συγκειμένη από τους Κυρίους Σταμάτιον Βούλγαρην, λοχαγόν των Επιτελών εις την λειτουργίαν της Α.Μ. του Βασιλέως της Γαλλίας, Χάινε, λοχαγόν Ανοθρινόν, Γραλιάρδ, αξιωματικόν της Μηχανοποιίας, Σπύρον Σπηλιόπλον και Στέφανον Βαλλιάον, διετάχθη να επιβεωρήση κατά τας οποίας έλασαν οδηγίας τα φρούρια του Ναυπλίου, παρατηρούσα με όλην την λεπτομερή ακρίβειαν τα οχυρώματα, τας πολεμικάς οικοδομάς, αποσκευάς, ύλας, ζωτροφίας, τας ελλείψεις, τας απαιτούμενάς αναπληρώσεις, και εν γενει παν ό τι αναφέρεται εις την πολεμικήν κατάστασιν των φρουρίων. Το έργον τούτο είναι ανάγκη να εκτελεσθή όσον τάχιστα και με την δυνατήν ακρίβειαν. Όθεν διατάττεσθε να ερρακρίβωσιν. Όθεν διατάττεσθε να επιστηρωτήσθε εις την επιθεωρητικήν ταύτην επιτροπήν ήσαν πρόθυμον σύμπραξιν, και καθ' όσον τα χρέη του φρουράρχου και του πολιτού εσ υπαγορεύουσι να υπακούσθε άνευ αναβολής εις όσα προς ευκολώτεραν των οδηγιών της εκτέλεσιν ήθελε σας διατάξη, διδόντες προς αυτήν τας οποίας ήθελε κρίνη αναγκαίον να σας ζητήση πληροφορίας. Ο Κυβερνήτης δεν αμφιβάλλει ότι αισθανόμενοι το αξιόλογον της υποθέσεως, και την ιερότητα των χρεών σας, θέλετε πρόθυμοι ήσθαι να δείξετε πλήρη και τελείαν ευπειθειαν εις την παρούσαν διαταγήν».

Ο θόνος του εγγράφου ήταν ανάλογος προς το κλίμα που

επικρατούσε στο Ναύπλιο, ακόμα και μόλις έφθασε εκεί ο Καποδίστριας; εσωτερική πολεμική διαμάχη, δύο φρούραρχοι (του Παλαμηδιού και της Ακροναυπλίας - Ιτς-Καλέ) σε πολεμική σύγκρουση με τακτικούς κανονιοβολισμούς ανάμεσα στα δύο φρούρια και προς την πόλη, γενικευμένο χάος. Μετά από λίγες μέρες δημιουργείται και ενιαία διοίκηση στην πόλη (στις 20.2.1828)⁷, ο Χάιντεκ αναλαμβάνει φρούραρχος, υποφρούραρχος ο Μύρπεργκ, ο Πίζα πολιτάρχης, ο Ρώσος αξιωματικός Ράικο φρούραρχος Ακροναυπλίας (αργότερα τον αντικαθιστά ο Μύλλερ). Σε γενικότερο επίπεδο, ο Γάλλος Τρεζέζ αντικαθιστά τον Φαβιέ, ως αρχηγός Στρατού (Απρίλιος), ενώ μόλις η χώρα διαιρείται σε Τμήματα, ο αδελφός του Δημητρίου Καλλέργη Νικόλαος αναλαμβάνει ως Έκτακτος Επίτροπος Αργολίδας. Αρχές Ιουνίου έρχεται ο Αυγουστίνος στο Ναύπλιο, ενώ το Μάρτιο είχε φτάσει ο άλλος αδελφός του Καποδίστρια, ο Βιάρος, με τον Γενάτι.

Στις 12 Απριλίου ο Προσωρινός Διοικητής Ναυπλίου Λμ. Θεοτόκης⁸ στο έγγραφο απολογίας του (είχε κατηγορηθεί για σπατάλη δημοσίου χρήματος) σημειώνει, μεταξύ άλλων:

«Τα πρώτα έξοδα περί επισκευής εθνικών οίκων [Σ.Σ. γενικά, κτίρια που ανήκαν στο Δημόσιο] ήρχισαν από την πρώτην φοράν τού εις τα ενταύθα ερχομού της Α. Εξοχήτος» (...).

Αμέσως μετά την άρνηψη των καθηκόντων του ο Χάιντεκ αρχίζει να πληροφορεί τον Καποδίστρια, σε τακτικότατη βάση, για τις προόδους της δημιουργίας κτιριακής υποδομής για δημοσίες υπηρεσίες. Οι αναφορές αυτές αποτελούν πολύτιμη συμβολή στη διαλεύκανση πολλών θεμάτων αναφορικά με την κατάσταση δημοσίων κτιρίων. Σ' αυτό το άρθρο, μετά την αναγκαία εισαγωγή που προτάξαμε, θα εξετάσουμε δύο θέματα που για πολλά χρόνια ή έχουν συγκεντρώσει μία λανθασμένη, όπως θα αποδείξουμε, συνείδηση ή παραμένουν με πολλά κενά και αδιευκρίνιστες πλευρές, έχοντας δημιουργήσει και αρκετή σύγχυση. Πρόκειται για την **κατοικία του ίδιου του Καποδίστρια** στο Ναύπλιο και για

το κτίριο του «Παλατίου» ή «Κυβερνείου».

Η κατοικία του Καποδίστρια

Είναι εμπειδωμένη η γνώμη ότι ο Καποδίστριας, όταν στις 8 Ιανουαρίου 1828 αποβιβάζεται από το «Warspite» για πρώτη φορά στο Ναύπλιο, φιλοξενείται στο σπίτι του Εμμ. Ξένου⁹. Αλλά παραμένει παράδοξο πώς όσοι επαναλαμβάνουν την πληροφορία αυτή δεν συμβουλευονται τουλάχιστον το ίδιο το κείμενο επιστολών του Καποδίστρια, που παρουσιάζει και γενικότερο ενδιαφέρον, αλλά και δεν προχωρούν προς τον μετέπειτα χρόνο. «Κεντρικό» κείμενο για το θέμα αυτό θεωρούμε το πλήρες σχετικό απόσπασμα επιστολής που απευθύνει ο Κυβερνήτης προς τους Δημογέροντες του Ναυπλίου, όταν επιβιβάζεται, και πάλι, στο «Warspite» για να αποβιβάσει προς Αίγινα. Δίδουμε το απόσπασμα αυτό σε δική μας μετάφραση¹⁰:

«Επιθυμώντας να ερθώ νωρίτερα και να εγκατασταθώ ανάμεσά σας, σας παρακαλώ να συνδράμετε τον κ. Σταμάτη Βούλαργη, λοχαγό στην υπηρεσία της Γαλλίας και σε άδεια, στην εκτέλεση της αποστολής με την οποία θα επισφραγισθεί. Θα σας πει ποιες είναι οι αναγκαίες επισκευές στο σπίτι του κ. Ξένου, όπου θα εγκατασταθώ προσωρινά. Θα δει, επίσης, με τους εργάτες της πόλης σας ποιες επισκευές χρειάζεται το μεγάλο οίκημα της κυβέρνησης, αλλά μόνο μετά τη σύνταξη προϋπολογισμού θα μπορέσει να προχωρήσει το έργο. Ο κ. Βούλαργης έχει, επίσης, επισφραγισθεί με την επιθεώρηση των οχυρώσεων της θέσης του Ναυπλίου και με τη σύνταξη σχετικής έκθεσης προς την κυβέρνηση. Κατά συνέπεια, σας παρακαλώ να προσέφερετε τη βοήθειά σας προς ό,τι βέλπει να σας ζητήσει για τον σκοπό αυτό. Προσωρινά θα μείνει στο σπίτι του κ. Ξένου και δεν θα είναι εις βάρος κανενός».

Θα έλεγα ότι στην επιστολή αυτή έχουμε ανάγλυφη τη **μεθοδολογία αλλά και τη νοοτροπία του Καποδίστρια ως προς τα «δημόσια έργα»**, την οποία απαρασάλευτα συναντούμε και σε κάθε άλλη ευκαιρία, όπως αποδεικνύεται άλλωστε από όσα δημοσιεύσαμε μέχρι σήμερα στην «Αρχαιολογία». Πρόκειται για μεθοδολογία και για νοοτροπία που διατηρούν μέχρι και σήμερα την απόλυτη ορθότητα

και χρηστικότητα τους, από πολιτική, τεχνοκρατική αλλά και ηθική άποψη. Συγκεκριμένα, γίνεται σαφής προσπάθεια άκρων οικονομικών, απαιτείται απεργκλιτα η σύνταξη (ακριβώς) προϋπολογισμού πριν αρχίσει οποιοδήποτε έργο, προηγείται πλήρης αυτοψία, θα λέγαμε σήμερα, των τόπων και κτιρίων, μετά την οποία συντάσσεται λεπτομερής έκθεση προς την κυβέρνηση, και, ακόμη, ο επιβλέπων μηχανικός και υπεύθυνος για τα έργα συνεργάζεται, προηγουμένως, με τους ντόπιους εργάτες, ενώ γίνεται προσπάθεια να φιλοξενηθεί από ιδιώτη ώστε να μην αποτελεί οικονομικό βάρος για την τοπική Κοινότητα (Δημογενοντία).

Αλλά ως προς ό,τι μας ενδιαφέρει ειδικότερα εδώ, παρατηρούμε ότι ο Καποδίστριας, έχοντας ήδη φιλοξενηθεί στο σπίτι του Ξένου, διαπιστώνει ότι τούτο χρειάζεται επισκευές ώστε να τον φιλοξενεί ως προσωρινή οικία διαμονής του στο Ναύπλιο, για το οποίο εκφράζει πλέον την επιθυμία, με έμφαση αλλά σαφή τρόπο, να γίνει πρωτεύουσα του κράτους. Αλλά επισημαίνουμε ότι κάνει λόγο για το «μεγάλο οίκημα της κυβέρνησης», που ήδη υπάρχει και για το οποίο, επίσης, προγραμματίζει επισκευές. Πρόκειται, μήπως, για το κτίριο που θα στεγασίσει σε λίγο τη Γενική Γραμματεία (πρωθυπουργικό γραφείο και υπηρεσίες) και που στεγάριζε ήδη πιθαυτότα το μέχρι τότε Εκτελεστικό; Θα επαněλθουμε στο θέμα αυτό.

Σε «Ημερολόγιο δαπανών του μηνός Ιουνίου» (1828), από αυτά που υπέβαλλε τακτικά ο Χάιντεκ, με υπογραφή και με ημερομηνία 1 Ιουλίου¹¹, αναγράφεται με αύξ. αρ. 8 και ημερομηνία 7 Ιουνίου κονδύλι 317 ταλήρων, πέντε παράδων και 6 ροσίων για «την επισκευή του σπιτιού του κ. Ξένου όπου κατέλυο ο Πρίεδρος», και για ένα άλλο σπεί.

Ας δούμε όμως στο σημείο αυτό πώς αναφέρονται στο θέμα ορισμένες γραπτές μαρτυρίες (δημοσιευμένες οι περισσότερες). Αρχίζουμε με τον γνωστό ιστορικό του Ναυπλίου **Μιχ. Λαμπρινίδη**. Στη δημοσιευμένη πρώτη γραφή της «Ναυπλίας»

του¹² αναφέρει ρητά ότι ο Καποδιστριας φιλοεξέτισε στο σπίτι του Εμμ. Ξένου. Προτιμάμε όμως να δώσουμε δύο λεπτομερέστερα αποσπάσματα από το χειρόγραφο (που προοριζόταν για μια δεύτερη έκδοση του έργου¹³), από τα οποία το δεύτερο περιέχει πληροφορία που δεν έχουμε εντοπίσει σε άλλον συγγραφέα:

Αναφέρει ότι στις 8 Ιανουαρίου ο Καποδιστριας αποθιβάζεται στο Ναύπλιο, και μετά τη λειτουργία στο ναό του Αγ. Νικολάου (στην παραλία, σήμερα, πλατεία του Ναυπλίου, όπου και το Δημαρχείο) οδηγείται «εις μίαν των καλλιτέρων οικιών της πόλεως, την του Εμμανουήλ Ξένου, ήτης ην άλλοτε κατοικία του τούρκου φρουράρχου Αλή-Πασά. Εν τη οικία ταύτη καθ' όλην την ημέραν εδέχθη εις ακρόασις πάσας τας αρχάς και τους προκρίτους, την επεώραν επανήλθεν επί του Wärspten».

Οι πληροφορίες αυτές επιβεβαιώνονται από όσα παραθέσαμε προηγουμένως το δεύτερο απόσπασμα από το χειρόγραφο¹⁴ αναφέρει:

«Όπως δε η εγγύτερον προς τους προφιλικούς αυτώ Προνοιείς χρησιμοποιήσε τον παρά την αρκτηκήν [Σ.Σ., δόρεια] του Παλαμηνίου υπέραιον Τουρκικών Τεκέν, μεταβαλόν αυτόν εις αναπαυτήριον, εν ω τας ώρας της ανέσεως αυτού διήρχετο μη αποκνών να ακούη της αιτήσεως και τα παράνομα των Προνοιών, αν τας ανάγκας προθύμως πάντοτε ανεκούφιζεν».

Πρόκειται για πληροφορία που δεν έχουμε μπόρεσει να διασταυρώσουμε: θυμίζουμε ότι στην Πρόνοια κατοικούσαν πρόσφυγες, κυρίως από την Κρήτη, και επισημαίνουμε ότι δεν υπάρχει σημάρα το κτίριο του τουρκικού τεκέ. Με επιφύλαξη μπορούμε, πάντως, τη μοναδική μαρτυρία που πάντα αξιόπιστος Αργολίδα (Αργύρι) ιστορικού Δημ. Βαρδουνιώτη, από σχολιά του στη βραχυθρία εφημερίδα «Ίναρχος» που εξέδωσε στο Άρδος¹⁵:

«Προς Θεού, κ. Δήμαρχε Ναυπλιού! Λάβετε επί τέλους εν μέτρον διά τον υπό το Παλαμηνίου ιστορικών κήπων του ασιδίου κυβερνήτου Καποδιστριαίου και τον εν αυτώ οικίσκον του. Επισκεύασατέ τον, διαώσατέ τον από επικεκμένης καταρρεύσεώς του, καθαρίσατε τον βορβορώδη χώρον του και εξασφαλίσατε το σεμνόν εκείνον τοπίον. Τιμή και δόξα θς η δ' υμῶς και τους συμπολίτας σας».

Ας έρθουμε όμως στον Ιω. Β. Θεοτόκη (τον οποίο αναφέραμε

στην αρχή), στο κείμενο από το «Ιστορικών Ημερολογίων» του που δημοσιεύθηκε μόλις πριν από 27 χρόνια¹⁶. Ο Θεοτόκης βρισκόταν στην Αίγινα και στην εγγραφή με ημερομηνία 10 Ιανουαρίου αφηγείται μεταξύ άλλων:

«Κατέφθασαν εκ Ναυπλίου πεζός, κομιστής επιστολής της Δημογεροντίας δια της οποίας καθίσταται γνωστός εις την Κυβέρνησιν ότι ο Κυβερνήτης απεδίδοσθη εις την πόλιν και επεδείωσεν τας οικίας του Αγά Πασά, του Νικήτα και του Ξένου» (...).

«Πεζός σταλείς εκ Ναυπλίου ανέφερεν ότι ο Κυβερνήτης απεδιδοσθή εκεί την Κυριακήν 8 τρέοντος και μετέβη προς εκκλησιασμόν εις την Μητρόπολιν, μεθ' ο έπεσεκέφθη την οικίαν του Ε. Ξένου όπου και παρέμεινεν επί τετράωρον συνομιλών με διαφόρους και ιδίως με τους κ.κ. Υψηλάντην και Κωλέττην. Εξήχησε να επισκεφθή τας καλλιτέρας οικίας του Ναυπλίου εν εις τας των Αγά Πασά και Νικηταρά και άφησε χρήματα προς επισκευήν της δευτέρας».

Στο έργο του «Ιστορικά αναμνήσεις» ο Νικόλαος Δραγομίσης αναφέρει τα εξής σχετικά, που πλουτίζουν και όσα αναφέραμε εισαγωγικά¹⁷:

«Και αι οικίαι δε, δηρημέναι προς της αλώσεως εις γυναικωνίτιδας και ανδρώνας, ήσαν μεν ευρύχωροι, αλλά και ερείπια. Κατέλυσε δε ο Κυβερνήτης έν τινι των ευπρεπεστέρων, τη του Εμ. Ξένου, ανδρός πλουσίου και φιλοπατρίδος, πολλά μεν θυσίασαντος υπέρ του αγώνος, αποχωρήσαντος δ' επί τέλους εις Ήνον, όθεν μετακαλέσσα η Αντιβασιλεία υνόμασε Σύμβουλον της Επικρατείας μικρόν όμως επεζήσεν εις την δικαίαν ταύτην αμοιβήν»¹⁸.

(Οι έκτακτοι επίτροποι) «κυριώτατον καθήκον είχαν την αποκατάστασις της ασφαλείας, την προστασίαν των συμφορόντων του λαού και την εις τας αρχαίς εστίας ανάκλησιν των διασκορπισμένων. Διά τον λόγον δε τούτον «διετηρήθησαν ακέραια», κατά το από 16 Απριλίου 1828 διάταγμα, «τα κατά νόμον δικαιώματα εις όλας τας καταδραφιθείσας πόλεις, κώμας και χωριά».

Ο Φώτιος Χρυσανθόπουλος (Φωτάκος) στο έργο του «Απομνημονεύματα περί της Ελληνικής Επανάστασεως»¹⁹ αναφέρει τα εξής για το θέμα, από τα οποία φαίνεται να έχει αντλήσει και ο Λαμπρινίδης:

«Μετά ταύτα έλαβα διαταγήν του αρχηγού μου να ζητήσω τα κλειδιά του φρουρίου από τον Αλή Πασά, όστις ήτο φρούραρχος. Ούτος ήτο ο Αλή μπής

Αργής, περί του οποίου είπαμεν ανωτέρω, όστις πρότερον έλειπεν εκτός της Πελοποννήσου, και έπειτα ήλθε μετά του Δράμαλη διορισθείς πασάς υπό του Σουλτάνου, και ταύτο διήτι ακολούθησε τον Χουρατί πασάν αρχηγόν των στρατευμάτων εις την κατά των Ιωαννίνων και του Αλή-Πασά εκστρατείαν, κατά την οποίαν εγένετο πασάς δευτέρας τάξεως ο Αλή-μπής, και εδιωρίσθη συνάμα και φρούραρχος Ναυπλίου, διότι το φρούριον ήτο εκ των επισήμων και δεν εδιωρίζετο άλλος, ει μη πασάς φρούραρχος.

Αφού έλαβα την διαταγήν επήγα εις την οικίαν του, η οποία ήτο μεγάλη και έκειτο πλησίον των καφενείων (αγοραβόλιας έπειτα επί της Ελληνικής Διοικήσεως από τον Εμμ. Ξένου, και εις την οποίαν κατόπις εκατοίκησεν ο Κυβερνήτης Καποδιστριας, και επί τέλους αγοράσθη υπό του Δήμου Ναυπλίου διά δημοτικόν κατόστημα) [Σ.Σ. η υπογράμμιση δική μου], διά να αναγγείλω προς αυτόν την διαταγήν του αρχηγού μου».

Και συνεχίζει ο Φωτάκος τη γλαφυρή περιγραφή του για το πως κατάφερε και πήρε τα κλειδιά του φρουρίου. Παρακάτω αναφέρεται σε άλλον Τούρκο του Ναυπλίου, τον Ισούφ μπέη, που είχε μητέρα χριστιανή, και συμπληρώνει:

«Ο Ισούφ-μπής επέστρεψε εις την Ελλάδα μετά την έλευσιν του Κυβερνήτου, και η Κυβέρνησις του τον εδιώρησεν υπάλληλον προς μετάφρασιν των Τουρκικών εγγράφων, τα οποία απέβλεπεν εις της ιδιοκτησίας».

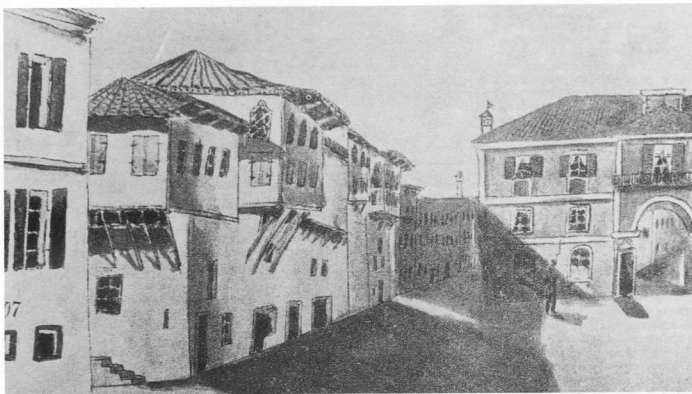
Όπως θα δούμε, η πληροφορία αυτή είναι χρήσιμη σε ό,τι θα αναπτύξουμε στη δεύτερη ενότητα.

Αλλά και στην «Ιστορία της Ελλάδος» του Μέντελσον-Μπαρτόλντι²⁰ εντοπίζουμε τα εξής ενδιαφέροντα:

«Εν Ναυπλίω κατώκει πενιχρόν οικίσκον, οσοστιανών ήχοντα την αυλήν και ζυλίτην την κλίμακα: ουδεμία δε ιστάτο προ αυτού φρουρά, ως αν η αγάτη του λαού ην η καλλιτήρ προστασία του Κυβερνήτου. Το κύριον κόσμημα της προς υποδοχήν αισθήσεως του απετέλει ο ήλιος: κυκλικόν τι δε ανακλιντρον και εν γραφείον ήσαν τα μόνα της επίπλα».

Πρόκειται για τμήμα της οικίας Ξένου ή ο συγγραφέας αναφέρεται στο κτίριο του μετασκευασμένου τεκέ στην Πρόνοια; Με την περιγραφή, πάντως, αυτή πιθανόν συνδέονται τα αναφερόμενα από τον Δ. Γατόπουλο στο έργο του «Ιωάννης Καποδιστριας»²¹:

«Περί της απλουστάτης επιπλωσεως του πρώτου Κυβερνητικού μεγάρου της Ελλάδος αναφέρεται το γεγονός,

3. Το Κυβερνείο όπως το σχεδίασε ο Andalbert Marc γύρος στα 1833. Το σχέδιο βρίσκεται στο θαυραϊκό στρατιωτικό μουσείο του Ίνγκολσταντ.

ότι όταν έφθασαν ο Καποδίστριας εις το Ναύπλιον, έφερε μαζί του και την επίπλωσιν της εν Γενεύη κατοικίας του. Μόλις όμως είδε την πενιχράν επίπλωσιν των σπιτιών των προκρίτων του Ναυπλίου, που δεν απετέλειτο παρά μόνον από μερικούς σοφάδες και ξύλινα σκαμνιά, διάταξε να κερφωθούν πάλιν τα κιθιάτια του και να επιπλωθεί η κυβερνητική κατοικία με ολίγα πενιχρά έπιπλα που ηγοράθησαν εις το Ναύπλιον».

Ο Δ. Γατόπουλος προφανώς έχει κέραι συγχυσση μεταξύ του Κυβερνείου και της (ιδιωτικής) κατοικίας του Καποδίστρια, αλλά ως προς την επίπλωση δίδει πληροφορία που έχει «διαχυθεί» σε πολλές άλλες συγγραφές.

Ας γυρίσουμε όμως σε στοιχεία που έχουμε εντοπίσει στα Γενικά Αρχεία του Κράτους, για να κλείσουμε την ενότητα αυτή, διευκρινίζοντας καλύτερα τα πράγματα με άλλες λεπτομέρειες. Καταρχήν σε έγγραφο της 4 Φεβρουαρίου 1828²² εντοπίζουμε ότι στην οικία Ξένου ετοιμαζόταν «το οικίμα διά τον Κυβερνήτην», όμως ένα τμήμα της είχε νοικιαστεί από τον Ν. Σκούφο. Το γεγονός αυτό εμπόδιζε τις εργασίες επισκευών και διαρρυθμίσεως, γι' αυτό και γινόταν ύστα-

ση να βρει η Δημογεροντία άλλο και ανάλογο οικίμα για τον Ν. Σκούφο ώστε να μεταστεγασθεί. Τέσσερις μέρες αργότερα, σε έγγραφο της Δημογεροντίας Ναυπλίου προς τη Γενική Γραμματεία, διευκρινίζεται ότι έκαμε υπόδειξη προς τον Ν. Σκούφο να επιλέξει ένα σπίτι από τας «εθνικάς οικίας», αλλ' ότι αυτός πρόβαλε άρνηση να μετοικήσει «χωρίς να προηγηθεί η κατά την αρέσκειάν του επισκευή»²³. Και η Δημογεροντία συμπλήρωσε:

«Το Δημογεροντείον αμχανούει ως προς την ενέργειαν της διαταγής κατά την θέλησιν της Γεν. Γραμματείας, ουνεβουλήθη και μετά των παρεπιδημούντων της Α. Εκλαμπρότητος επιστατών κυρίων Βούλγαρη και Ν. Μαυρομάτου, και μεθ' αρκετών σκέψεων και παρηρηάσεων, ενεκρίθη προς αποφυγήν της ματαιού πολυεξοδίας, να μείνη ο κ. Ν. Σκούφος εις την οποίαν κέθηται οικίαν, να διορθωθεί δε η υπ' αρ. 301 εθνική οικία εις την οποίαν προεκάθητο ο κ. Νοταράς, η οποία κατά τας παρατηρήσεις του κ. Βούλγαρη προεκρίθη αρμοδιωτέρα εις χρήσιν της Α. Εκλαμπρότητος».

Την αμέσως επόμενη μέρα, σε άλλο έγγραφο της προς τον Καποδίστρια και με θέμα στατιστικά ζητήματα²⁴, η Δημογεροντία τον

πληροφορεί, παρ' όλα αυτά, στο τέλος του εγγράφου της:

«Γνωστοποιείσθε συν τούτοις ότι η προσωρινή κατοικία Σας ετελειοποιήθη ως προς την επιδιόρθωσιν καθ' όλα», και προφανώς αναφέρεται στο σπίτι του Ξένου.

Πάντως, λίγο αργότερα, σε γράμμα του προς τον Άγγλο στρατηγό Τσερτς ο Καποδίστριας τονίζει, ανάμεσα σε άλλα²⁵:

«Εδώ στην Αίγινα, στο Ναύπλι, και παντού όπου πήγα, κατασκήνωσα χειρότερα κι από ό,τι σε αντίσκηνο» μόλις μπόρεσα να προσφέρω στον εαυτό μου ένα κρεβάτι εκοστρατείας και ένα τραπέζι για να γράφω».

Στις 12 Απριλίου ο προσωρινός Διοικητής Ναυπλίου Ιω. Θεοτόκης, σε έγγραφο του προς τη Γενική Γραμματεία, αναφέρει²⁶ ότι το «Διοικητήριον ήτον ακατοίκητον εξ αιτίας του Εμφυλίου Πολέμου», και ότι «μία άλλη ανάγκη παρουσιάσθη εις την ετοιμασίαν οικήματος διά την Γεν. Γραμματείαν της Επικρατείας», «καθώς και εις την ετοιμασίαν κατοικίας δια να χρησιμεύσει εις ένα σημαντικό υποκειμένου, το οποίον ήτον ενδεχόμενον να ελθώ μετά της Α. Εξοχότητος». Και παρακάτω αναφέρει

ότι επιτροπή από τον ίδιο, τον Χάιντεκ και τον Βούλαρη «απεφάσισε να καθαρισθούν οι δρόμοι πλησίον της κατοικίας της Α. Εξοχότητος».

Είναι σαφές ότι το θέμα της κατοικίας του Κυβερνήτη συνδυάζεται με ετοιμασίες για να μετοικήσει σύντομα η Κυβέρνηση στο Ναύπλιο, πράγμα που ζητούν τον Αύγουστο μέλη του Πανελληνίου (του συμβουλευτικού Σώματος της εποχής) από τον ίδιο τον Καποδίστρια, προτεινόντας το Ναύπλιο ή το Άργος. Αυτός όμως επιφυλάσσεται να απαντήσει²⁷.

Σε άλλο ημερολόγιο δαπανών του Χάιντεκ²⁸, με έγγραφη στις 10 Μαρτίου, αναφέρεται η δαπάνη 136 πιάτρων «για μικρές επισκευές στο σπίτι του κ. Ξένου που χρησιμοποιείται ως κατάλυμα της Α. Ε. του Προέδρου». Προφανώς η πρόταση της Δημογεροντίας δεν κατέληξε, όπως φαίνεται ότι δεν κατέληξε, ένα χρόνο αργότερα, άλλη προσπάθεια, αυτή τη φορά του αρχιτέκτονα Θ. Βαλλιάνου, που είχε αντικαταστήσει στο Ναύπλιο τον Βούλαρη, να βρει και να διαμορφώσει άλλο σπίτι για κατοικία του Καποδίστρια²⁹. Μόνο το 1830, αφού η Κυβέρνηση έχει μεταφερθεί εδώ και ένα χρόνο στο Ναύπλιο, φαίνεται ότι ο Καποδίστριας εγκαταλείπει οριστικά την οικία Ξένου, για να εγκατασταθεί προφανώς στο Κυβερνείο. Σύμφωνα με έγγραφο της επί της Οικονομίας Επιτροπής³⁰ προς τον Καποδίστρια, «Κατά τις προφορικές διαταγές της Υ. Ε. κατασκευάσθησαν όσα χρήσιμα διά την νέαν οικίαν, εις την οποίαν ήδη κατοικεί η Υ. Ε., και επρομηθεύθησαν διά αυτήν τα ελλείποντα επίπλα». Αναφέρεται λογαριασμός, για εργασίες και επίπλωμα, 2466,83 φοινίκων, και ως προς τα δεύτερα σημειώνονται «δύο μομπλία Φεράλδη» και μία «τράπεζα Αντωνοπούλου», δηλαδή αγορασμένα «από δεύτερο χέρι». Η ίδια Επιτροπή σε επόμενο έγγραφο της μας λύνει οριστικά το όλο ζήτημα³¹, αφού μνημονεύει ρητά ότι η οικία Ξένου είχε νοικιαστεί για τον Καποδίστρια από την 1.1.1828 ως το τέλος Αυγούστου του 1830. Το νοίκιο, που δεν είχε πληρωθεί μέχρι τότε, καθοριζόταν σε 6600 φοινίκες για όλο αυτό το διάστημα (αλλά για

ενάμιση χρόνο ο Καποδίστριας περιστασιακά και μόνο κατοικούσε εκεί). Είχε προταθεί στον Ξένου πληρωμή του ποσού μετά τρεις ή τέσσερις μήνες, αλλά εκείνος ζητούσε άμεση πληρωμή. Δημιουργήθηκε εμπλοκή και η Επιτροπή απευθύνθηκε στον Καποδίστρια για να δώσει λύση. Αγνοούμε ποια δόθηκε τελικά.

(Συνεχίζεται)

Σημειώσεις

1. Στα τεύχη 30 (Μάρτ. 1889) και 31 (Ιούν. 1889) η γενική εισαγωγή και άρθρο για το κτίριο του «Δημοσίου Καταστήματος» (σήμερα Δημαρχείου) στα τεύχη 32 (Σεπτ. 1889) και 33 (Δεκέμ. 1889) άρθρο για το κτίριο του «Αλληλοδιδασκτικού Σχολείου» (σήμερα πρώτου Δημοτικού σχολείου) και στο τεύχος 36 (Σεπτ. 1990) για το κτίριο του «Καλλεργείου» (σήμερα μουσείου). Επίσης, συμπληρωτικό άρθρο στο τεύχος 38 (Μάρτ. 1991) Στο τεύχος 13 των «Αρχιτεκτονικών Θεμάτων» (1979) είχαμε δημοσιεύσει μία πρώτη μελέτη για το κτίριο των Στρατιών του Καποδίστρια. Από τότε έχουμε συγκεντρώσει πολύ πλουσιότερο υλικό και φωτογραφικό υλικό για το κτίριο αυτό, που είναι αδύνατο να δημοσιευθεί στον περιορισμένο χώρο της «Αρχαιολογίας». Τέλος, στο περιοδικό του Άργους «Ελλάδος» (τχ. 6-7, Καλοκαίρι 1990) δημοσιεύσαμε τη μελέτη «Ο Καποδίστριας στο Άργος», η οποία κατά κάποιον τρόπο συμπληρώνει την παρούσα.
2. Βλ. ανακινώσιμης μας στο διεθνές συνέδριο για τις ελληνικές πόλεις (Οκτώβριος 1984), που δημοσιεύθηκε στα Πρακτικά του «17 Ο σχεδιασμός του Ναυπλίου επί Καποδίστρια, 1828-33. Η ειδική περίπτωση και τα γενικότερα προβλήματα», Αθήνα 1985).
3. Μέσα στην πόλη, το κτίριο της παιδείας αποθήκη του ενεικτικού στόλου (σήμερα μουσείο Ναυπλίου) χρησιμοποιήθηκε επίσης ως στρατώνας, γνωστός ως «της Πλατείας του Πλατάνου». Ο μεγάλος στρατώνας της Ακρονaupλίας, ο οποίος αργότερα έγινε γνωστός για τις φυλακές που στέγαζε, ήταν επίσης κτίριο της Ενετοκρατίας, σύμφωνα με στοιχεία που έχουμε βρει. Μετά από επίσκεψη του Παττακού με ελκικόπτερο, το 1973, καταδοφόθηκε μαζί με άλλα ιστορικά κτίρια για να πάρει τη θέση του ο όγκος του «Ξenia Πιάλας», σήμερα μεταξύ των άκρων προληπτικών επιχειρήσεων.
4. Βλ. Χρ. Ρέππα, «Γενική αναγραφή του πληθυσμού του Ναυπλίου κατά το 1825», στη «Μνημοσύνη», τόμ. 9ος, 1984, σ. 293.
5. Δημοσιεύθηκε από τον Μάμουκα στο: «Συλλογή των κατά την αναγέννηση της Ελλάδος...», τόμος ΙΑ', 1852, και αναδημοσιεύθηκε από τον Λαμπρινίδη («Ναυπλία»).
6. ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ., φ. 12. (Ταυτόσημη

πληροφορία δίδει ο Βούλαρης στη «Notice», Παρίσι 1832, σσ. 3-4 στη σ. 27 έγγραφο του Καποδίστρια).

7. Βλ. χφ. για Β' έκδοση «Ναυπλίας», Μιχ. Λαμπρινίδη, σελ. 293.

8. ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ., φ. 54.

9. Βλ. σχετικά το διαφιστικό άρθρο του Π. Γ. Κρητικού «Ο Ιωάννης Καποδίστριας τέκτων κανονικές», στον «Ερασιώτη», τεύχ. 15-16, 1965, σ. 141.

10. Τόμος Ι της «Αλληλογραφίας» του, στα γαλλικά, σ. 385. Στη «Notice» (όπ. παρ., σσ. 3-4) ρητά αναφέρεται ότι ο Καποδίστριας του ανέθεσε να διαρρυθμίσει μια κατοικία γι' αυτόν.

12. Σελ. 278 και 283, σημ. 1. Από την Γ' έκδοση (ανατύπωση) του «Παλαμήδη», Ναύπλιο 1975.

13. Σελ. 280.

14. Σελ. 313-314.

15. Φύλλο αρ. 8 της 25.1.1902, σ. 3. Στην εφημερίδα του Ναυπλίου «Σύνταγμα» της 4.2.1940 δημοσιεύεται άρθρο, σύμφωνα με το οποίο ο Σύλλογος κουρέων και κομμωτών της πόλης «είχεν παραλάβει παρά του Δήμου Ναυπλιέων την έκταση ένθα άλλοτε ήτο η έπαυλις του πρώτου Κυβερνήτη της Ελλάδος». Σύμφωνα με το ίδιο άρθρο, η παραχώρηση έγινε το 1903, με τον όρο ο σύλλογος να την διαχειρίζεται επί μια εικοσιπενταετία, προθεσμία που παρατάθηκε αργότερα. Εκεί οικοδόμησαν το ναό του Αγ. Ιωάννη του Προδρόμου, του οποίου τη διαχείριση αποφοίτησε το 1940 να αναλάβει το Δ. Σ. του Νεκροταφείου Ναυπλίου, που βρίσκεται ακριβώς στους πρόποδες του Παλαμηδίου, προς βορρά. Πιθανότητα πρόκειται για το ίδιο μέρος, και έτσι μπορεί να γίνει η σχετική ταύτιση.

16. Σελ. «Κερκυραϊκά Χρονικά», 1965, σ. 56.

17. Τόμος Α', σ. 98, από την πρόσφατη έκδοση του «Ερμύ» (Αθήνα 1973).

18. Την άνοιξη (πιθανόν Μάιο) του 1832 η Γραμματεία της Επικρατείας τον είχε διορίσει Γερονισιαστή, θέση που αρνήθηκε, δικαιολογούμενος ότι ήταν πληρεξούσιος για την Εθν. Συνέλευση (βλ. «Εθνική Εφημερίδα» της 28.5.1832, σ. 68).

19. Δημοσιεύθηκαν για πρώτη φορά το 1858. Το παραρτημένο απόφασμα είναι από την επανέκδοση της «Νεοιστορικής βιβλιοθήκης», τόμος Α', σσ. 325 και 327, 1955.

20. Στη μετάφραση του Άγγ. Βλάχου, Αθήνα-Κων/πολή 1873, σσ. 25 και 409. 21. Έκδοση Δημητράκου, Αθήνα 1932, σσ. 92-93.

22. ΓΑΚ, Αρχ. Βλάχ., φ. 122.

23. ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ., φ. 13.

24. ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ., φ. 14.

25. «Αλληλογραφία» στα γαλλικά, επιστολή του της 12.3.28.

26. ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ., φ. 54.

27. ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ., φ. 114.

28. ΓΑΚ, Γεν. Φροντ., φ. 40.

29. Καποδ. αρχείο Κέρκυρας φ. 357.

30. ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ., φ. 252, έγγραφο αρ. 5894 της 15.9.1830.

31. Το ίδιο, έγγραφο αρ. 6144, της 25.9.1830.